

HELYI TÁRSADALOM, LOKÁLIS KEZDEMÉNYEZÉSEK DRÁVAFOKON Közösségi és kulturális tanulás egy ormánsági mikroközpontban

[DOI 10.35402/kek.2019.1.5](https://doi.org/10.35402/kek.2019.1.5)

Absztrakt

A Dráva régi árterében fekvő, gazdag kulturális örökséget hordozó történeti Ormánság települései napjainkra szinte egységes válságzónát képeznek. Az aprófalvas térszerkezettel összefügg a helyi szolgáltatások szintjének alacsony színvonala. A fiatalok és képzetebbek elvándorlása mellett megfigyelhető a hátrányos helyzetű csoportok koncentrációja. A képzetlenség és tartós munkanélküliség tovább növeli a marginalizálódott, máról holnapra élő, közösségi részvétel szempontjából passzív népesség arányát a helyi társadalmakban. Jelen tanulmány középpontjában egy ormánsági mikroközpont, Drávafok problémáinak és lehetőségeinek bemutatása áll: milyen megküzdési stratégiák, milyen innovatív helyzetkezelési módok fogalmazódnak meg a helyi társadalomban a lokális szükségletekre és kihívásokra adott válaszként? Mely tényezők alapozzák meg a kezdeményezések hatékonyságának mértékét? Hogyan befolyásolják a közösségi adaptációs minták a vizsgált kisteleplési társadalom helyzetét és szerkezetét? A fenti kérdések megválaszolását a település kulcsszereplőivel készített félig strukturált interjúk segítették.

Abstract

Sellye district in the south area of Baranya County is one of the country's marginalised regions characterised by small villages. The number of local workplaces has dropped dramatically following the change of the political regime, and the opportunities of commuting have become limited as well. The structure of village societies has changed: the educated and young residents have moved away, the proportion of disadvantaged population has increased, and ethnical segregation is high. The aim of the study is to present how local innovations, strategies, elements of cultural and community education can complement the formal framework. Drávafok, which was chosen as the site of the case study is a typical microcenter in historical Ormánság region, however, it can also be considered

special due to its religious primary school and active cultural life. The statements of this study are mainly based on semi-structured experts' interviews and the database of the LeaRn research. The main focus is on efficiency of common adaptation and social innovation.

1. Bevezetés

A hátrányos helyzetű vidéki térségek problémái fokozódtak a rendszerváltozást követő időszakban: a nagyobb önkormányzati önállóság a központi tervezés és fejlesztés visszaszorulásával párosult. Az aprófalvas területek válságjelenségei a korábbinál is intenzívebben jelentek meg; a munkanélküliség és az ingázási lehetőségek beszűkülése felerősítette a negatív migrációs trendeket. Az intézmények és munkahelyek megszűnésével összefüggésben átalakult, illetve megszakadt a kisteleplési elitképződés folyamata (Bognár és mtsai 2005), felgyorsult a helyi társadalmak eróziója. A lokális integráció korábbi háttértényezői (közös munka, rokonsági-szomszédsági viszonyok, vallás stb.) veszítettek jelentőségükből (Ragadics 2013).

A Sellyei járás egyike Magyarország leszakadó, aprófalvas vidékeinek: hiányoznak a megfelelő helyi szolgáltatások, nehézkes a közlekedés, nagyarányú a munkanélküliség, előrehaladott a szegregáció. Ebben a társadalmi és gazdasági kontextusban kiemelten fontos a lokális problémák megoldására irányuló innovációk, stratégiák, adaptációs módok, tanulási folyamatok (Kozma 2018) feltárása és elemzése. Jelen tanulmány célja annak bemutatása, hogyan egészíthetik ki a formális kereteket a kulturális és közösségi tanulás elemei: milyen megküzdési stratégiák, milyen innovatív helyzetkezelési módok fogalmazódnak meg a helyi társadalomban a lokális szükségletekre és kihívásokra adott válaszként? Mely tényezők alapozzák meg a kezdeményezések hatékonyságának mértékét? Hogyan befolyásolják a közösségi adaptációs minták a vizsgált kisteleplési társadalom helyzetét és szerkezetét?

Az esettanulmány helyszínének választott Drávafok tipikus ormánsági mikroközpont, ugyan-

akkor speciálisnak tekinthető egyházi általános iskolája és aktív kulturális élete miatt. Kutatásunk során – térségi szinten – elsősorban a KSH adatait és a LeaRn kutatás (Kozma és mtsai 2015) adatbázisát használtuk fel. A helyi esettanulmány kapcsán munkánkat kérdőíves vizsgálat és szakértői interjúk segítették. Eredményeink rámutatnak: a helyi oktatási és kulturális intézmények szerepe nem csak konkrét funkciójuk szempontjából jelentős. Közösségszervező erejük mellett helyben tartanak egy cselekvőképes, az adott település életének szervezése szempontjából kulcsfontosságú réteget is.

2. Az innováció, a tanulás és a helyi közösségek szerepe a vidéki térségekben

A leszakadó kistelepülések világában különös jelentőséggel bír a tanulás: az egymást erősítő hátrányok leküzdésében kiemelt szerepe van az adaptációnak és az innovációnak. A problémák megoldásának kulcsa az állandó megújulás, az ismeretek és módszerek korszerűsítése. A 2015-ben megjelent a *Tanuló régiók Magyarországon* című monográfia négy pilléren alapuló módszerrel mutatja be az egyes térségek sajátosságait. A formális, a nem formális, a kulturális és a társadalmi tanulás pillérei egyenként öt mérőszámból képzett indexet jelölnek. Ezek a komplex mutatók alkalmasak arra, hogy segítségükkel képet alkothassunk egyes területek – szélesebb értelemben vett – tanulási szokásairól.

A gazdasági centrumoktól távol fekvő falusias térségekben – az elvándorlással összefüggésben – meggyengülnek a hagyományos helyi közösségek alapját jelentő tényezők (pl. munkahelyek, munkahelyek, intézmények és szolgáltatások). A lakosság jelentős része az országos átlagnál alacsonyabb életszínvonalon él, s rossz érdekérvényesítő képességgel bír. A társadalmilag elvárt lehetőségek kiszélesítése érdekében a motivált népesség jelentős része elköltözik a térségből, illetve a központi települések felé orientálódik (migráció, szolgáltatások igénybevétele, fogyasztás, térhasználat szempontjából). Ez a folyamat aláássa a helyi társadalmak szervezhetőségét. A tradicionális közösségek meggyengülését és eltűnését követően visszaszorulnak az újabb típusú érdekközösségek formálódásának esélyei; kevés az aktív állampolgár, illetve erősek a lokális csoportok kialakulásával szemben ható tényezők (közösségi és információs pontok hiánya, településen kívüli kapcsolódások erőssége stb.). A vidéki térségek fejlesztése szempontjából nagy jelentőséggel bír a

helyi társadalom szervezethez, illetve a rendelkezésre álló lokális erőforrások felhasználásának képessége és hatékonysága. A terület- és településfejlesztésben, illetve tervezésben használt, a gazdasági növekedés alapját képező „területi tőke” komplex fogalmának részét képezik a fizikai tényezők (pl. környezeti erőforrások) és anyagi javak mellett az immateriális faktorok is (vö. Jóna 2013:30-51). Ez utóbbiak között kiemelt szerepet kapnak a szolidaritás, a kapcsolatok, a kölcsönös segítségnyújtás és a közösségi együttműködés értékei, melyeknek hiányában a fejlesztési források jelentős koncentrációja esetén is csak mérsékelt eredményeket érhetünk el. A fenti tényezők aktivizálására csak innovatív, a tanulás szempontjából elkötelezett közösség képes. A tanulás „térformáló erejének” kibontakoztatása, a tudáselemek összefogása, az átfogó tanulás hátterét adó résztényezők integrációja különösen fontos feladat lehet az elaprózódott település- és intézményszerkezettel bíró, vidéki térségekben (Kozma 2016).

3. A sellyei járás vázlatos bemutatása

A Baranya megye dél-keleti részén elhelyezkedő sellyei járás egyike az ország leghátrányosabb helyzetű térségeinek. A Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet 25 különböző fejlettségi mutatót összekapcsoló, komplex vizsgálata alapján a lista végéről számított hatodik helyet foglalta el (MKIK GVI 2016). A kutatás a járások helyzetében bekövetkező változásokra, mozgáspályákra is fókuszál. A felhasznált fejlesztési források ellenére elmondható, hogy a sellyei térség esetében nem következett be javulás a vizsgált időszakban. Magas a munkanélküliség, gyengék a gazdasági mutatók, negatívak a népesedési trendek, alacsony szintűek a szolgáltatások. Az egy lakosra jutó jövedelem messze az országos és a megyei átlag alatt marad, tartósan annak 60%-a körül mozog.

A halálozások száma – az országos átlagnak megfelelően – magasabb a születéseknél, ugyanakkor a termékenység a fiatalok elvándorlásának ellenére sem marad el az országos átlagtól. A Sellyei járás vándorlási egyenlege 1990-től napjainkig negatív előjelű. A vándorlási különbözet egyszer vesz fel pozitív értéket, 1999-ben 2,12 volt. Az elvándorlások 1000 főre vetített száma 2014-ben volt a legmagasabb 87,94-os értékkel, szintén ebben az évben érte el tetőpontját a vizsgált időszakban az odavándorlások száma 76,93-dal (Ragadics – Horváth 2018). A sellyei járás népessége a térség hátrányaival összefüggésben nem csökken drasztikus

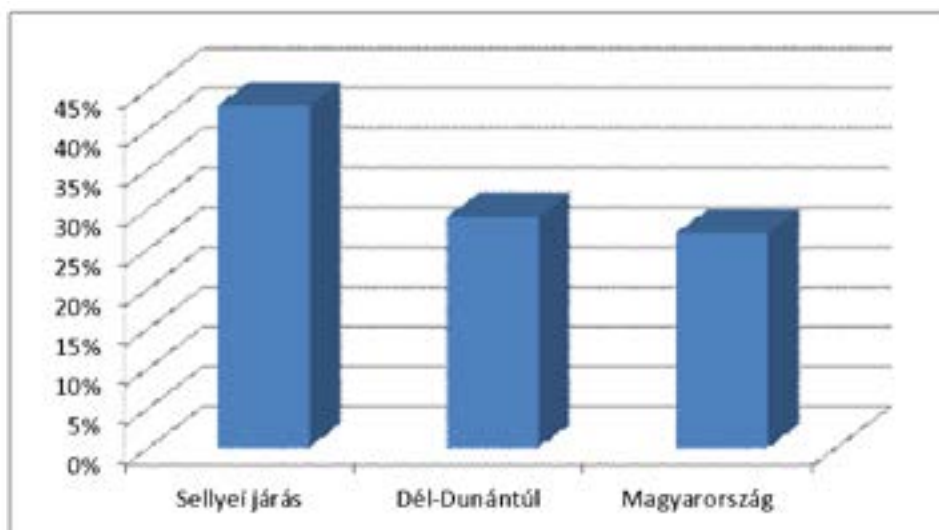
mértékben: az alacsony ingatlanárak elősegítik a hátrányos helyzetű csoportok beáramlását, az alulképzettség megnehezíti a munkacélú migrációt. Az előrehaladott etnikai szegregáció összekapcsolódik a korai gyermekvállalással és magasabb a magasabb termékenységgel (Boros 2018). Egy interjú vizsgálat alapján (Boros 2011) elmondhatjuk, hogy az elvándorlás nem érinti a nem cigány népesség egészét, megmarad egy szűk helyi elit, akik jellemzően generációk óta kapcsolódnak az adott településhez, s akik kezében megmaradnak a fontos helyi pozíciók (önkormányzati, vállalkozói szerepek). Ez a helyi elit adja a falu formális és informális vezetői rétegét még a többségében cigány népességű települések esetében is.

A térség jövője szempontjából meghatározó, kezelésre váró problémahalmaz hátterében a lakosság alacsony képzettségéből fakadó hátrányokat találjuk. A 2011-es népszámlálás adatai alapján a vizsgált térség gerincét alkotó Sellyei járást az iskolázatással kapcsolatos adatok szempontjából a járási rangsor legvégén találjuk. Magas az általános iskolai végzettséggel sem rendelkezők aránya, s jelentős azok száma, akik legfeljebb 8 osztályos végzettséggel hagyják el az oktatási rendszert (1. ábra). Alacsony az érettségizettek aránya is. Országos szinten 31% a legfeljebb érettségivel rendelkezők aránya a 18 éves és idősebb népesség körében, a Sellyei járásban mindössze 18%. Ezzel a térség a második legrosszabb pozíciót foglalja el a járások között. A diplomások arányát tekintve is az utolsó előtti helyen áll a járás az országos rangsorban.

A térség mezőgazdasági jellegét az ipar hiánya mellett az önellátó és piacra termelő paraszti hagyományok is erősítik. Az agrárium gyengeségei azonban nem teszik lehetővé maradéktalanul a mezőgazdasági munkában rejlő lehetőségek kiaknázását. A tradicionális paraszti népesség aránya egyre alacsonyabb, jellemzően idős emberek alkotják ezt a csoportot. A termőföldek jelentős része a privatizáció során külső tulajdonosok kezébe került, a birtokkoncentráció előrehaladott. Ez az adottság megalapozza a térségre napjainkban jellemző extenzív, nagytáblás, monokultúrás termelési módok elsőbbségét, s gyengíti az Ormánságra hagyományosan jellemző, s a környezethez illeszkedő módszerek alkalmazásának lehetőségeit.

A regisztrált nonprofit szervezetek 1000 lakosra jutó száma a megyei átlag felé teszi ki. A civil aktivitás, az alulról jövő kezdeményezések ereje összekapcsolódik a hatékonyabb, forrásfelhasználással, illetve a fejlesztési projektek fenntarthatóságával. „A helyi erőkre, adottságokra és a polgári öntevékenységre építő közösségi cselekvés döntő eleme a településfejlesztési folyamatoknak” (Farkas 2005:187).

Hiányzik a helyi értelmiség, alacsony a népesség iskolázottsági szintje. Nincsenek az esetleges fejlesztési projektek bázisát képező aktív szereplők; kevés a példaadó „tekintélyszemély”. A rendszerváltozás előtt a járás lakóinak jelentős része ingázott a környező városi központok felé (Pécs, Siklós, Szigetvár). A gazdasági átalakulás, a munkalehetőségek visszaesése miatt beszűkültek az ingázás lehetőségei is: „ma a lakossági térpályák



1. ábra: A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya a 15 éves és idősebb népesség körében. Saját szerkesztés, forrás: www.ksh.hu/nepszamlalas

közül lényegesen kevesebb lépi át a kistérség határát, mint a rendszerváltozás előtti időszakban” (Rudl 2009:252-253). A leszakadó térségben élők számára csökken a külső csoportokkal való érintkezés és kommunikáció gyakorisága, erősödik a zártság és a marginalizáció.

4. Sellyei járás – a LeaRn-adatbázis tükrében

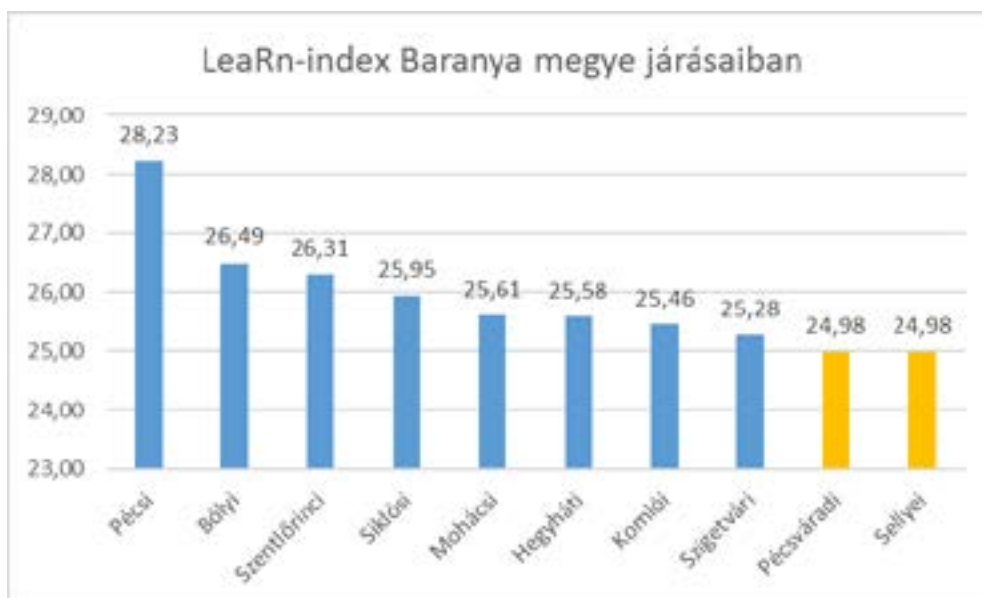
A LeaRn adatbázis négy pillérének összevont, komplex mutatója Baranya megye egyes járásaiban nagy eltéréseket mutat (2. ábra). A Pécsi járás kiemelkedik a tíz közül. A megyeszékhely központú járás ezt a pozíciót az intézményekkel való sűrű ellátottságának köszönheti, ugyanakkor csupán az első és harmadik pillér (formális és kulturális tanulás) mentén mutatkozik meg nagy előnye. A többi járással szemben a nem formális és társadalmi tanulást tekintve alul marad.

Az első két pillér esetén a Sellyei és a Pécsváradi járás érte el a legalacsonyabb értéket. A komplex mutatónál ugyanez mondható. A kulturális tanulási indexen szintén azonos értékkel középen helyezkednek el, a társadalmi tanulás indexén ugyancsak azonos értékkel a legmagasabb pozícióban találhatók.

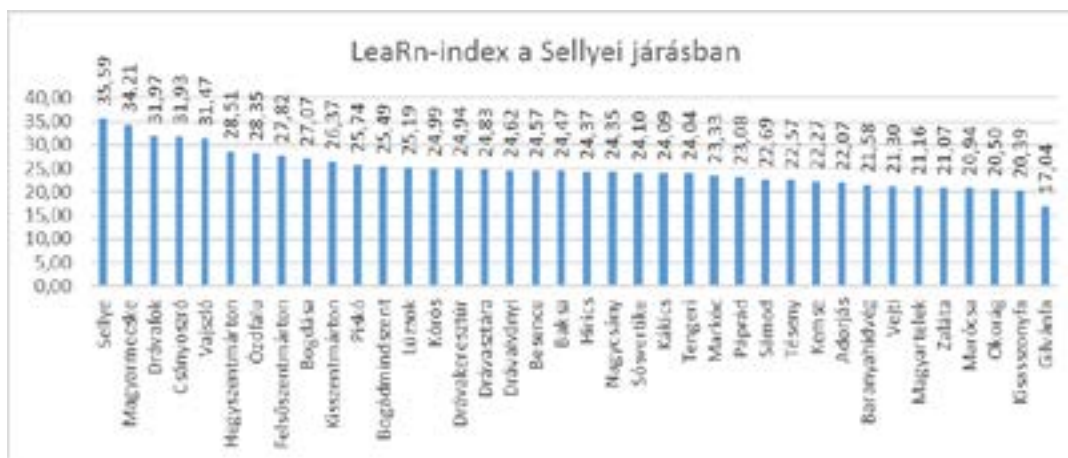
Amennyiben a Sellyei járás egyes településeit vizsgáljuk az összevont index alapján (3. ábra) egy

egyszerű és alapvető következtetés mutatkozik: az eredmények szoros összefüggésben vannak az adott település méretével. Minél nagyobb a település, annál erősebb pozíciót képes felmutatni a tanulás lokális dimenzióiban. Sellyén élnek a járásban a legtöbben (2 479 fő), ezt követi Vajszló (1714 fő) és Felsőszentmárton (836 fő). A járás 38 települése közül a felsoroltak mellett Baksa, Bogádmindszent, Csányoszró, Drávafok, Drávasztára, Gilvánfa, Hegyszentmárton rendelkezik még 300 főt meghaladó népességgel, a többi falu ennél alacsonyabb lélekszámmal bír.

A településméret mellett – ezzel összefüggésben – fontos szerepet játszanak a helyi oktatási intézmények. A sellyei tankerületben hét intézmény, kilenc feladatellátási hely található. A hét intézmény közül csak egy nem tartozik az állami fenntartásúak közé (azok az államin belül is a KLIK-hez), ez a drávafoki általános iskola, melyet a református egyház tart fenn. A többi intézmény Baksán, Bogádmindszenten, Csányoszróon, Drávasztárán, Felsőszentmártonon, Magyarmecskén, Sellyén és Vajszlón található. A járásban unikálisnak számít az alig 200 főt számláló Kákics község, ahol középiskola üzemel esti tagozatú képzést nyújtva. Az intézmény fenntartója a Tan Kapuja Buddhista Egyház. A komplex mutató tekintetében láthatóan magasabb értéket érnek el azok a települések, ahol működik helyi általános iskola.



2. ábra: A komplex LeaRn-index Baranya megye járásaiban (Ragadics – Horváth 2018, forrás: LeaRn adatbázis)



3. ábra: összevont LeaRn-index a Sellyei járás településein
(Ragadics – Horváth 2018, forrás: LeaRn adatbázis)

A kulturális tanulás mutatója kevésbé érzékeny az oktatási intézmények meglétére, bár kisebb települések esetén még mindig meghatározó szerepet kapnak, hiszen sokszor az egyedüli kulturális központ funkcióját töltik be. Ez a mutató nem sokban marad el az országos átlagtól. A közösségi, társadalmi tanulás értéke viszont meg is haladja az országos szintet. Ide tartoznak a politikai aktivitásra és vallási életre vonatkozó mérőszámok is. Itt a települések mutató szerinti rangsorán már látszólag kevesebb előnyt élveznek az oktatási intézménnyel rendelkezők (Ragadics – Horváth 2018).

5. Helyi tanulás és innováció Drávafokon

Drávafok a Sellyei járás délnyugati részén, Somogy megyéhez közel található kistelepülési mikroközpont. Jelenlegi népességszáma 493 fő (KSH 2018). A népszámlálás tízévenkénti adatfelvételei alapján a lakónépesség száma 1870 óta csökkenő tendenciát mutatott az 1940-es évekig. Itt is látható a Ratkó-korszak hatása, a vonaldiagramon pozitív irányú változás egy évtizeden keresztül tartott, majd újra csökkenni kezdett.

A demográfiai változások háttérben eltérő irányú tényezők működnek: a korábban erős termelőszövetkezeti központ a rendszerváltozást követően elvesztette munkahelyeinek jelentős részét. A fiatalok elvándorlása mellett ugyanakkor jellemzővé vált a beköltözés is. A település kisközponti jellegével összefüggő előnyök (iskola, óvoda, kereskedelmi egységek) vonzerőt jelentenek a közeli, intézmények nélküli, leszakadó falvak lakói számára.

A munkanélküliség jelentős, ugyanakkor a térségi viszonylatban színesnek mondható közmunkaprogram komoly segítséget jelent a képzetlenebb csoportok számára.

Drávafok etnikai összetétele vegyes. Határmenti helyzetéből adódóan több horvát, illetve kettős identitású is él a településen. A horvát kisebbség mellett a roma népesség jelenik meg, arányuk a helyi megkérdezettek megítélése szerint nagyjából a lakosság 50%-ára tehető.

A vallás is fontos szerepet játszik a hagyományosan református gyökerekkel rendelkező községben. A református őslakosság összetartó, szűk csoportot képez, míg a jellemzően római katolikus horvát és roma népesség megosztottabb.

A komplex LeaRn-mutató a járásban az országos alatt marad, viszont Drávafokon meghaladja mindkét értéket. Szinte minden pillér esetében magasabb értéket vesz fel mind a járási, mind az országosénál. Az adatok háttérben rejlő okok közül az oktatási intézmények, civil szervezetek települési szerepét, valamint a falu kulturális sokszínűségét emelhetjük ki.

Drávafokon településen 2017 májusában folytattunk kérdőíves és interjú vizsgálatokat. 84 háztartásban töltöttünk ki kérdőíveket a településhez való viszony, a közösségi részvétel, a helyi kultúra és a bizalom kérdéskörében. A falu előnyei kapcsán a megkérdezettek is az intézmények létét említik az elsők között. Az óvoda és általános iskola mellett a helyi művelődési ház, valamint az orvosi rendelő és gyógyszerértár működését emelték ki a helyiek. Többen kiemelték a falusi életre jellemző nyugalmat, a

	<i>Országos átlag</i>	<i>Sellyei járás átlagai</i>	<i>Drávafok átlagai</i>
<i>Formális tanulás</i>	61,85	57,32	61,47
<i>Nem formális tanulás</i>	8,84	4,34	9,75
<i>Kulturális tanulás</i>	8,78	8,71	17,85
<i>Közösségi/társadalmi tanulás</i>	28,38	29,53	38,81
<i>Komplex LI</i>	26,97	24,98	31,97

1. táblázat: *LeaRn-index Drávafokon és a Sellyei járásban (saját szerkesztés, forrás: LeaRn-adatbázis)*

természet közelségét, valamint az összetartó közösséget is. A negatívumok között a munkalehetőség hiányát, a rossz közlekedést, valamint a fiatalok elvándorlásával kapcsolatos aggodalmakat említették a helyiek. A helyi civil szervezetek száma messze a térségi átlag fölött van.

A Sellyei járásban Drávafokon működik egyedül olyan általános iskola, ami nem állami fenntartású. 2008 óta a református egyház működteti az akkor bezárásra ítélt intézményt. A helyi pedagógusokkal, a művelődési ház vezetőjével, illetve a református leköszel készült interjúk alapján a Drávafoki Mósoly Óvoda és a Pécsi Református Kollégium tagintézményeként működő Csikesz Sándor Általános Iskola komoly hangsúlyt fektet a kulturális nevelésre. Az óvodában anyanyelvi programokat rendeznek, beás illetve horvát nyelven, de a magyar kultúra megismerése is fontos szerepet kap. Az óvodába jelentős többségben (90% feletti arány) hátrányos, vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek járnak három településről: Bogdásárról, Markócról és Drávafokról. A két intézmény szorosan együttműködik, és aktívan jelenik meg a település életében (Ragadics – Horváth 2018).

Annak ellenére, hogy a reformátusok aránya nem éri el a település lakóinak negyedét, az intézményfenntartó egyház komoly kulturális hatással bír a település más felekezeti lakóinak szempontjából is. A település ünnepeit az iskola diákjainak fellépése erősíti, így a helyi társadalom rendezvényei egyben a református egyházközösség ünnepei is. Az iskola diákjai és hozzátartozói a programokon keresztül kapcsolódnak az egyházhoz is. Az interjúalanyok elmondása alapján a településen kulcsszerepet betöltők felé egyfajta normaként jelenik meg a református közösségi alkalmakon, illetve istentiszteleteken való részvétel is. Ez a minta – bár nem egyértelműen elfogadott – terjedőben van a kistelepülésen, annak ellenére, hogy a református közösség zártsága akadályozza a szélesebb körű vallási aktivitást.

Az iskola programjainak palettáján szerepet kap a környezeti nevelés, más civil egyesületekkel

együttműködve, és rendeznek olyan programokat, amelyek helyi társadalmi kérdésekre adnak választ az iskolai kereteken kívül is (például nyolcadikosok sütéményt visznek karácsonykor az egyedül maradt idősöknek). Az iskola életében felmerülő, helyben nem kezelhető problémákra (pl. szaktanári ellátottság) a pécsi központi intézmény bevonásával reagálnak. A tanulók egyhete sajátos nevelési igényű, és több olyan szocializációs nehézség is felmerül, amely meghaladja az intézmények hatáskörét (például korai gyermekvállalás). A továbbtanulási esélyeket, és a felzárkóztatást dominánsan egészíti ki a tehetség alapú nevelési stratégia, amit a református hagyományú iskola képvisel. Ez az irányvonal unikális a térségben, mivel az iskola hosszabb távú stratégiája, hogy a tehetséggápoláson és a hitéleti nevelésen keresztül váljon meghatározó képzési centrummá. Az elkezdődött folyamatok alapján a kisiskola – a korábbi, a közeli városok felé irányuló iskoláztatási trendekkel ellentétes módon – vonzerőt jelenthet egyrészt a vidéken élő református gyökerű családok számára, másrészt pedig mindazoknak, akik egy barátságos, kisléptékű közegben szeretnének magas szintű infrastrukturális ellátottság mellett minőségi képzést nyújtani gyermekeiknek. A falu a közelmúltban az iskola épületét is a református fenntartónak adta át, sikeresebb fejlesztési pályázatok reményében (Ragadics – Horváth 2018).

A település másik kulcsfontosságú épülete a helyi művelődési ház, amely számos programnak és rendezvénynek ad helyet. Drávafok – más falvakkal ellentétben – nem választotta a művelődési ház bezárásának költségkímélő stratégiáját. Az intézmény vezetője képzett, motivált munkatárs, aki egyben önkormányzati képviselőként is tevékenykedik, s a falu számos pályázatában is közreműködik. Fontos megemlíteni, hogy a település két korábbi polgármestere is kapcsolódott a művelődési ház munkájához. A hely valódi központja a falunak: gyermekek és felnőttek egyaránt látogatják számítógéptermet, könyvtárát és rendezvény-helységeit. A közmunka program irányítói, valamint a település vezetői is

itt találkoznak napközben egymással, megosztva a település működtetéséhez szükséges információkat.

Az oktatási intézmények és a művelődési ház mellett fontos szerepe van a település közösségi életében a rendszeresen szervezett kulturális programoknak is. Az egyik ilyen, az iskolához kötődő, a művelődési házban megrendezésre kerülő jótékonyági program az „Aranyág” nevet kapta. Az esemény az egész falu szempontjából kiemelt ünnepnek számít, településen kívülről is érkeznek vendégek. A gyerekek és pedagógusok által szervezett és előadott színvonalas műsor (versek, kisebb színdarabok, tánctetétek stb.) bevételét az iskolások támogatására fordítják.

A fentiek alapján elmondható: a kulturális sokszínűség, a megfelelő infrastruktúra, a helyi intézmények által helyben tartott aktív, szervező réteg és a külső erőforrások bevonása biztosítja a helyi innováció bázisát a történeti Ormánságban fekvő kistelepülésen.

6. Összegzés

A helyi együttműködés különböző formáinak kimunkálása, a kulturális és közösségi tanulás, a lokális innováció kulcsfontosságú a leszakadó térségekben fekvő kistelepülések számára. A LeaRn-adatbázis sokszínű mutatói alkalmasak az egyes térségek és települések közötti különbségek bemutatására, az adatok mögött meghúzódó konkrét tevékenységek, tényezők és jellemzők feltárása azonban további kvalitatív kutatásokat tesz szükségessé az eredmények hatékony felhasználásának érdekében.

Az általunk bemutatott drávafoki példa rávilágít: intézményeinek megtartásával egy kistelepülés nem csak a lokális szolgáltatásokat biztosíthatja, de helyben tarthat egy innovációra képes réteget, amelynek hatékony kooperációja a fejlődés alapját jelentheti egy hátrányos helyzetű, elszigetelt település esetében is. A közösségi rendezvények, a civil, nemzetiségi és vallási aktivitás szorosan összekapcsolódik a kistelepülések mindennapi életében. A helyi közösségbe ágyazott iskola nem csak a település kulturális életének központjaként, a helyi identitást őrző közegként funkcionál, de sokat tehet a diákok sikeres továbbtanulásának érdekében is, segítve társadalmi integrációjukat és további terveik megvalósítását.

Felhasznált irodalom

- Bognár László – Csizmady Adrienne – Tamás Pál – Tibori Timea 2005 szerk. *Nemzetfelfogások – Falupolitikák*. ÚMK – MTA SZKI, Budapest, 32-34.
- Boros Julianna 2011 A települési szegregáció feltételezett okai és következményei. *Acta Sociologica Pécsi Szociológiai Szemle* (4) 1:97-111.
- Boros Julianna 2018 A cigány/roma népesség története, gazdasági-társadalmi jellemzői Baranya megyében. In Orsós Anna szerk. *Fókuszban az Akácliget: Egy elfeledett cigánytelep története*. PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék Wlislócki Henrik Szakkollégium, Pécs, 23-65.
- Farkas Péter 2005 *Egymásba kapaszkodva. Település- és közösségfejlesztés a globalizáció korában*. LHarmattan, Budapest
- Jóna György 2013 A területi töke fogalmi megközelítései. *Tér és Társadalom*, (27) 1:30-51. <https://doi.org/10.17649/TET.27.1.2449>
- Kozma Tamás és mtsai 2015 *Tanuló régiók Magyarországon – az elmélettől a valóságig*. CHERD, Debrecen
- Kozma Tamás 2016 A tanulás térformáló ereje. *Educatio*, (25) 2:161-169.
- Kozma Tamás 2018 Tanuló közösségek és társadalmi innováció. *Educatio*, (27) 2:237-246. <https://doi.org/10.1556/2063.27.2018.2.6>
- Ragadics Tamás 2013 Hagyományos ormánsági közösségek – a helyi társadalom integrációs lehetőségeinek tükrében. *Szociális Szemle*, (6) 1-2:77-81.
- Rudl József 2009 Demográfiai folyamatok az Ormánságban. In Reményi Péter – Tóth József szerk. *Az Ormánság helye és lehetőségei*. IDRResearch Kft., Pécs, 252-279.

Egyéb források

- Központi Statisztikai Hivatal – Népszámlálás 2011. www.ksh.hu/nepszamlalas
- Központi Statisztikai Hivatal – Helységnévtár (2018. január 1-jei adatok) <http://www.ksh.hu/apps/hntr.main>

MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet
2016 Fejlődő és leszakadó járások. Magyar
járások társadalmi-gazdasági profilja a Járási
Fejlettség Mutató alapján. Budapest [https://
gvi.hu/files/researches/451/GVI_JFM_2016_
tablak_160125.pdf](https://gvi.hu/files/researches/451/GVI_JFM_2016_tablak_160125.pdf)

Országos Területfejlesztési és Területrendezési
Információs Rendszer – www.teir.hu
Ragadics Tamás – Horváth Éva Annamária
2019 Problems and possibilities in the Sellye
district. Formal, cultural and community
education in Drávafok. *Régió és Oktatás* 12:37-
52.



Handó Péter – Hátsó udvar lényei (színfógo kendő, alkoholos filc, 11,5x24,5 cm)